

Svetloba me je slepila. Dan je vstajal sprva kot medla bleščava, potem pa kot ogromna bleščeča krogla, ki je širila prostor, dajala predmetom jasno podobo in boleče ožila očesne zenice. Po gruču so stopale navzgor sklonjene postave, podobne težakom, ki z ogromno težo na hrbtih krvavo služijo denar. *Mi smo garali za lepoto.*

Zunaj je bil december. Jasen in mrzel december brez snega in brez zele-nega listja. Mrtva narava. Tam spodaj v podzemskih hodnikih pa je voda živo hitela preko skal, preko pragov in skokov. Tam spodaj je v nenehni rasti cvetelo kamenje in ni umrlo niti tedaj, ko je z debele bukve na Križni gori odletel zadnji zeleni list.

Glacier des Bossons

PAVEL KUNAVER

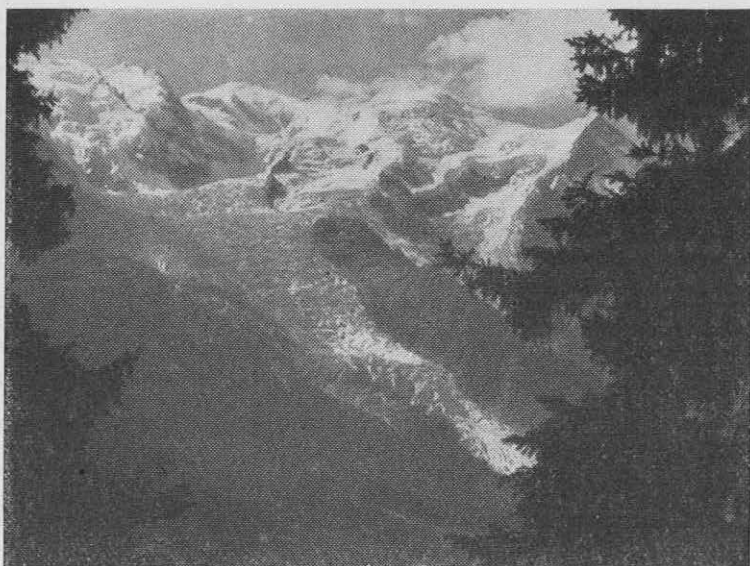
Chamonix pod Mont Blancom je v Evropi edinstveno mesto. Misli si ozko koritasto dolino z višjimi bregovi, kakor je savska dolina pri Jesenicah. Bregovi korita so da 2000 m porastli s starimi, dobro ohranjenimi smrekovimi gozdovi. Sredi doline si namesto Jesenic zamisli zgolj turistično mesto, ki more naenkrat prenočiti tisoče gorohodcev in najzahtevnejših gostov. Po sredi dere v ozko strugo uklenjena silno divja in vedno kalna reka Arve. Namesto našega Stola pa postavi v enaki daljavi, torej samo dobrih deset kilometrov vstran naj-višjo goro Evrope, Mont Blanc, Belo goro, ki v polni meri zasluži to ime. Od popolnoma v sneg in led zakopane vrhnje kope te silne 4807 m visoke gore pa malone do dna doline, skoraj do predmestja Chamonixa se razprostira eden od najbolj divjih in strmih ledenikov, Glacier des Bossons. Njegov spodnji jezik je samo 3 km oddaljen od središča mesta, in njegove serake, divje ledene stol-piče, vidiš že s prostimi očmi. Kadar se podero večji izmed njih, se sliši grom udirajočega se ledu prav v mesto, posebno ponoči, ko miruje promet.

Množice gornikov in drugih turistov, ki jih neprestano dovažajo vlaki, avtobusi in nešteti avtomobili, tiho obstanejo, posebno na trgu pred kolodvorom, ali na trgu, kjer stoji lepi spomenik Saussureu in Balmatu. Iznad temnih gozdov sije posebno v poletnem soncu orjaško nabirališče snega in ledu Mont Blanca in njegovih sosedov tako močno v mestni vrvež, da ti nehotе obstane noga. Kjer ni prevelik vrvež, stoje ljudje in strme v višave. Nikjer drugod nisem videl toliko ljudi oboroženih z daljnogledi kakor v Chamonixu — in izplača se jim. Iz prahu in bencinskega ozračja jih ponese ta veliki prijatelj šest do desetkrat bliže gorskim lepotam in izloči iz zornega polja vse, kar žali oko. Na razglednih točkah pa stoje veliki daljnogledi, ki se jih poslužujejo posebno ljudje, ki zaradi starosti ali slabotnosti ne morejo v bleščeče višave. Ganljivo je opazovati starce in starke, ki se le še težko prestopajo, pa posedajo ali postajajo na odprtih krajih mesta, pa si podajajo daljnogled in brez besed in resnih obrazov strme v višave, kjer so morda doživeli nepozabne dni v mlajših letih. Številne družbe mladine pa, opremljene z vrvmi vseh vrst, barv in velikosti, z derezami in cepini ob pogledu na silni vrh in njegov bleščeči oklep velikana le še bolj pohite velikim doživljajem nasproti.

Tisoči in tisoči ponesejo iz samega Chamonixa in njegove najbližje okolice najgloblje vtise v domove daleč proč od gora. Saj tu, bodisi iz samega mesta ali

Glacier des
Bossons, dolg
8 km pod vrhovi
od leve proti
desni pobočja
Mt. Bl. du Tacul
Mt. Maūdit,
Mt. Blanc Dôme
du Gôūter in
A. du Gôūter

Foto P. Kunaver

le nekaj korakov po lepih stezicah za njim, moreš pregledati 3800 visoko gorsko pobočje, na katerem leži ledenik Bossons. Malone do nadslojnosti moreš opazovati njegov nastanek od vrha Mont Blanca, kjer vsaka megla prinese snežen metež in z njim nove hrane ledeniku, pa preko nešteti orjaških sneženih klož, odlomov, serakov in do strahovito razpokanega jezika, ki leži že sredi bregov, ki so porastli s temnimi smrekovimi gozdovi. Temne, neprodne sence se menjavajo z zelenjem sončnih pašnikov, temnimi gozdovi, bleščečimi ledeniki in snežišči na vrhovih.

Rastlinsko življenje in ledena smrt se prepletata. Težnost in pritisk ledenih mas s širitisočakov potiskajo ledenike globoko v dolino, do 1200 m nadmorske višine in le do 200 m nad zelenim dolinskim dnom, nasprotno pa sega gozd do višine 2000 m nad morjem, zelene trate pa še mnogo više. Mestoma vidiš le gole, od ledu in snega zapuščene groblje, ki ločijo sveže zelenje od bleščečega ledu.

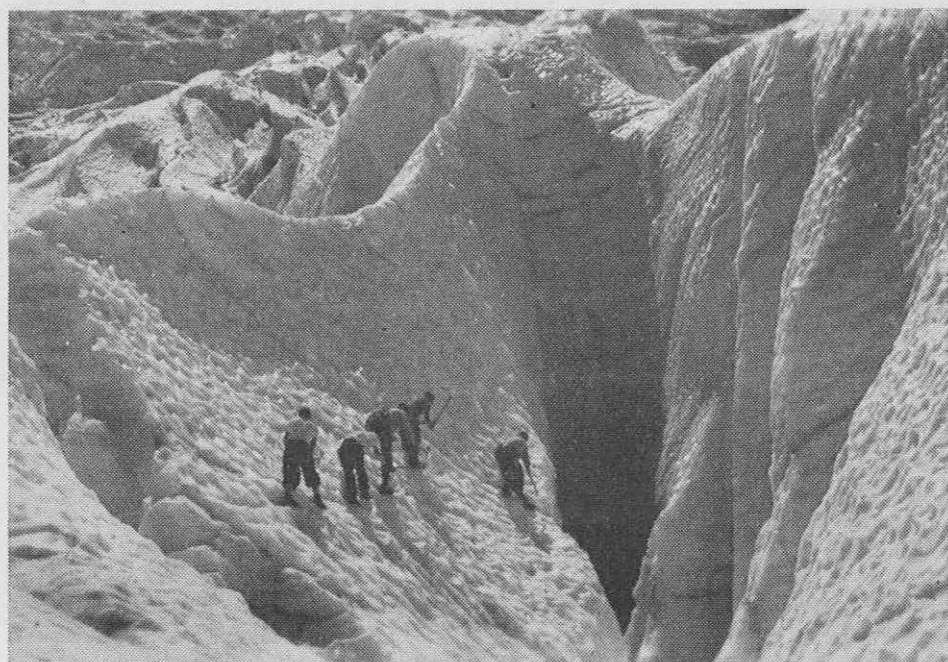
Šele nad višino 2500 m se začne čista vladavina golega skalovja in ledu. Zato je zaradi razgleda malokatera gora bolj obiskana kakor bregovi Mont Blancu nasproti ležečega Breventa (2525 m) in pod njim ležečih planin Planprac in Flegère, kamor držita dve žičnici. Če hočeš pregledati ves ledenik Bossons naenkrat, tedaj moreš to storiti z bregov Breventa; da ga pa spoznaš do potankosti, pa moraš iti na bregove Mont Blanca samega. Tako bomo storili tudi mi, da se bomo seznanili s tem edinstvenim ledenikom. —

Med posebnosti ledenika Bossons spada gotovo to, da ga moreš kljub njegovi dolgotosti 8 km naenkrat pregledati od temena Mont Blanca, kjer so njegovi začetki, do žalostnega konca tik nad vasjo Tacuna.

Druga zanimiva značilnost je ta, da se na tej razmeroma kratki razdalji silno hitro spušča v dolino; začenja se na samem vrhu Mont Blanca 4807 m visoko, konec pa leži sredi gozdov v višini ca. 1200 m n. m. Zaradi izredne strmine je v srednjem in spodnjem delu podoben orjaškim tisočmetrskim zmrznjenim brzicam. Tisoče in tisoče razpok jih preprega, na grbinah pa se vsa ledena masa razkolje na fantastične serake ali stolpičje. Od daleč se ti zdi,

Zbiralni bazen Bossonskega ledenika pod vrhovi Mt. Maūdit, Mt. Blanc in Dome du Goūter
(na desni neviden)

Morje razpok na Bossonskem ledeniku

V stolpiče razlomljeni
Bossonski ledenik.
Vzhodna ca. 100 m
visoka ledena stena

Foto Pavel Kunaver

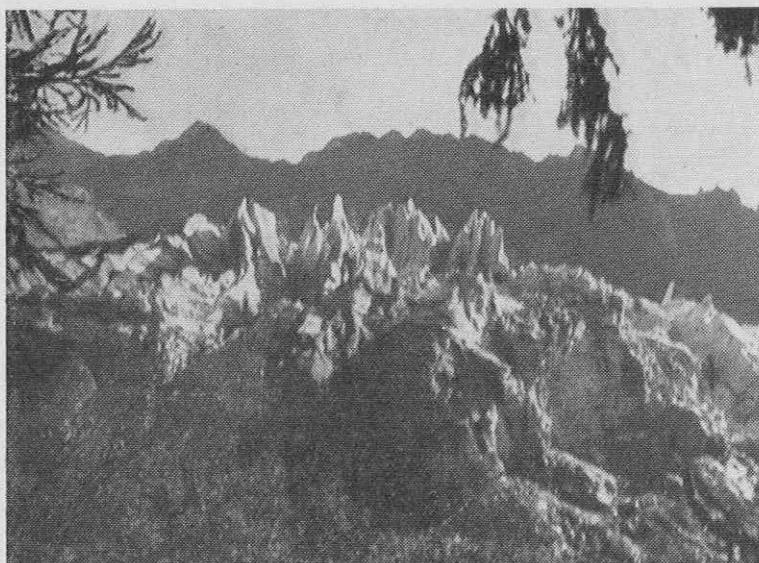
da je vse tiho in mrtvo v tem ledenem velikanu, pogreznjenem v skalno naročje Mont Blanca. A ni tako. V nižjih predelih vidiš dreti izpod ledu potoke vode, ki so tem večji, čim bolj pripeka sonce. Od časa do časa pa te tudi na Breventu doseže grom podirajočih se stolpov in na ledeniku se pokaže meglica, v katero se je razpršil led.

Krasno in mogočno je nabirališče ali akumulacijski bazen Bossonskega ledenika. Če ne bi izmeril na zemljevidu njegovega obsega, ne bi verjel, da se nabira led in sneg za ledeni veletok na prostoru okoli 25 kvadratnih kilometrov. Od vrha A. du Midi, ki je na sliki 1 skrit na levi od Mont Blanca nad vrhom ledenika, je celih šest kilometrov, in venec gora, ki jih vidiš nad ledeno kotanjo, sestoji iz A. du Midi, Mont Blanc du Tacul-a (3955 m), Mt. Maudit (4465 m), Mont Blanca samega in Dome du Goûter (4237 m) ter manjše A. du Goûter na desni.

Slika 2 nam kaže silovito nabirališče ledenika. Razen strmih sten, kjer se sneg in led ne moreta držati, je vse še čisto belo. Le sence so modrikaste in na prelomih gleda spodnji zelenkasti led na dan. Ta pokrajina je edinstveno lepa, bodisi da jo zjutraj obsevajo prvi sončni žarki bodisi da blešči v strmem opoldanskem soncu ali pa zvečer, ko se za žarečimi pobočji daljšajo nepopisno lepe modre sence. Tudi kadar se pode viharne oblaki preko nje in vidiš poševne tančice sipati sveži sneg nanjo, je po svoje lepa in skrivnostna.

V teh višinah so padavine le sneg, ki se kopiči in kopiči in se sledeč zakonom težnosti počasi pomika navzdol. Povsod je nad sto metrov debela plast snega, ki se je v spodnjih plasteh že izpremenila v led, pretrgana s prečnimi in podolžnimi razpokami. Na vrhnjih strminah se trga v orjaške klože in v grmečih plazovih se podira preko strmin v globlje dele gornje krnice.

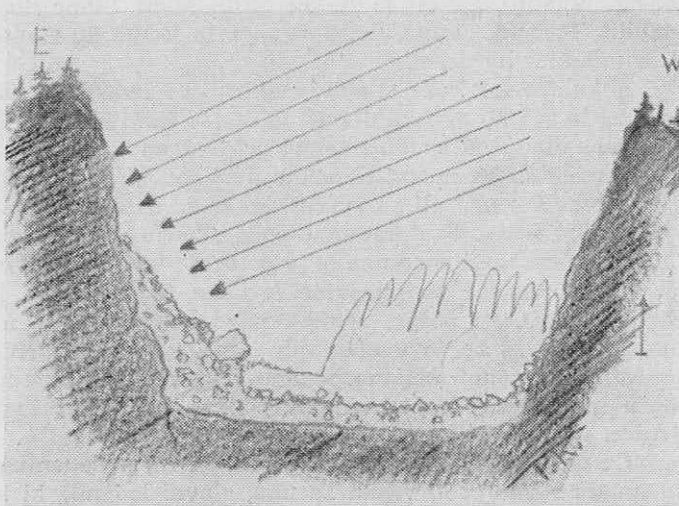
En del ledenih mas se odcepi od glavnega ledenika pod A. du Goûter in se spušča strmo proti vasi Tacuna, glavni ledenik, ki je pod Mt. B. du Tacul

Del ledeniškega stolpičja Bossonskega ledenika. Višina posameznih stolpov ca. 20 m
Foto P. Kunaver

že silovito razpokan, pa se nagne po ogromni krnici proti vasi Bossons. Iz nje mole strme pečine Grands Mulets kakor samotni otoki sredi ledenega morja. Na njih je našla prostor tudi enako imenovana planinska koča, ki je nudila zavetišče že nekaterim slovenskim gornikom.

V Plan Glacier se ledene klože še enkrat zlijejo v kolikor toliko enotno maso, ki je nekoliko manj pretrgana od razpok. Od tod naprej pa postane ledenik bolj in bolj strm. Pod ledom nahajajoče se grbine, ki jih ledenik še ni postrušil, povzročajo, da se led lomi na vse strani. Poglej samo sliko 3, ki je bila posneta že pod Plan Glacier-om. Ledenik je tam podoben zamrzlemu razburkanemu morju. Ostri grebeni dele globoke razpoke, in v ledenih stenah zijajo sekundarne razpoke ter žlebiči, ki jih je izjedla snežnica. Ledene stene

Obsevanje vzhodne stene korita — popoldne — ob Bossonskem ledeniku. Srednji del jezika. Ledenik se plazi pod bolj senčno zahodno steno. Razmerje ni natančno

Foto Pavel Kunaver

Podolžne
razpoke jezika
Bossonskega
ledenika. Umik
od toplejše
vzhodne stene
korita

Foto P. Kunaver

so izlužene, kakor da bi jih obdelal z veliko žlico. Ne samo direktno obsevanje sonca taja led, ampak tudi topla atmosfera celo v senci izpreminja led zopet v vodo, ki po razpokah odteka v dno ledenika.

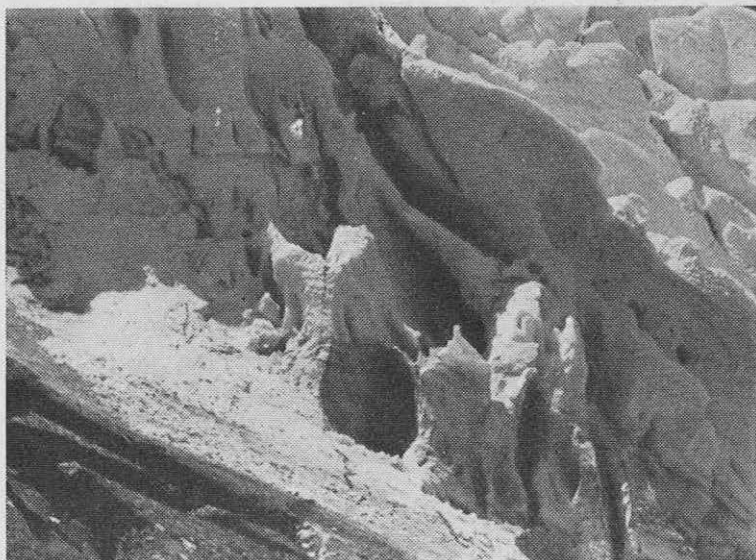
Kjerkoli je ledenik le malo raven, teko po njem potočki, ki izginjajo v modrih globinah razpok. Teh pa je tem več, čim niže se spušča ledenik po strminah in v čim toplejše zračne plasti sega. V teh srednjih legah se ne daleč od ledenika, na grbinah in krajih, kjer se je led že pred desetletji umaknil, pojavljajo prve zelenice in cvetice.

V višini okoli 2000 m se pojavijo pod ledenikom posebno hude grbine in tudi ledenikov strmec postane večji. Zato se led tudi hitreje premika. Silni

Ledeni plaz
ob steni
Bossonskega
ledenika. Višina
stene ca. 50 m.
Plaz leži na
temnem, s tanko
vrhno grobljo
pokritem ledu

Foto P. Kunaver

**Razpokani
Bossonski
ledenik pol
kilometra pred
koncem**

Foto P. Kunaver

prelomi in odmiki od zahodne strani pa so vzrok, da se prav tu pokažejo do 100 m visoke ledene stene, v njih pa nagubani led in notranja groblja. Gube in plasti vidiš dobro na sliki 4, ki ti kaže tudi, kakšna stolpičja nastanejo nad gubami, nad katerimi se ledenik razlomi v tisoče fantastičnih oblik. Bolj kakor od blizu jih z dobrim daljnogledom pregledaš z nasprotne strani izpod Breventa ali pa izpod sten A. du Midi.

V gornjem delu ledenika vlada večinoma mrtvaška tišina, v kolikor je od časa do časa ne zmoti pok novo nastajajoče razpoke ali grom plazov. Tu doli pa je vse drugače. Pod žgočim višinskim soncem vse teče. Stene stolpičev se lesketajo od svetle vode. Z nagnjenih fantastičnih oblik kaplja voda in izpod robne groblje dero potoki kalne vode, ki nosi s seboj v mivko in blato strti granit. Saj tu je ledenik še okoli sto metrov debel in na vsak kvadratni meter pritiska s težo do sto ton na dno korita. Pod tako težo pa ostrorobi krš, ki ga premikajoči se ledenik potiska s seboj, struži dno in drobi trdi granit v moko.

Ledeni stolpi so do 20 in več metrov visoki in zaradi premikanja ledenika silno labilne in krhke zgradbe. Zdaj tu zdaj tam se zgrudi tak velikan in zgrmi v globino. Iz ledu pa se rušijo tudi skale, ki so nekoč padle na led visoko nekje pod vrhom. Hitro kakor topovske krogle treskajo po strmini navzdol. Vse je tako napeto in visi, da se more vsak trenutek vsa ta krhka in trhla ledena zgradba zrušiti, ker od zgoraj pritiskajo in dotekajo vedno nove mase ledu.

Četudi sonce tanjša in krajša ledenik že v višini 2000 m, doteka od zgoraj še vedno toliko ledu, da se zadnji del ledeniškega jezika razprostira še dva kilometra daleč proti dolini med gostimi smrekovimi gozdovi.

Ta del ledenika pa je posebno zanimiv. Silen je kontrast med svežim zelenjem ter mrzlim, zlovešče se bleščečim in strašno razpokanim ledenikom. Primerjaj pojave na sliki 5, ki jih je zakrivilo ogrevajoče se podnebje sedanjega časa. Stojim na vrhnjem strmem robu ledeniškega korita. Globoko pod menoj leži že zelo stajani ledenik, ki pa se je tudi umaknil od tega —

Skrajni jezik
Bossonskega ledenika.
Foto Pavel Kunaver

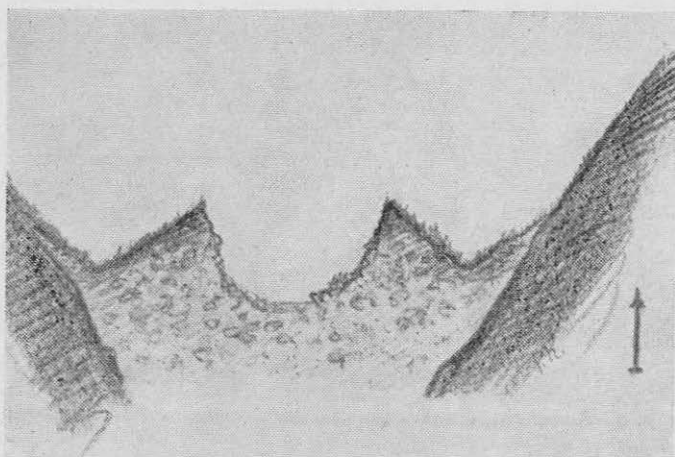

vzhodnega — koritovega brega in se plazi bliže bolj sončnega zahodnega brega. To pa se je zgodilo zato, ker popoldansko sonce dalj časa obseva vzhodno stran ledeniškega korita, ker na zahodu Chamoniške doline ni visokih gora. Še toneče sonce ogreva skalovje na vzhodni strani korita, od katerega se ledenik hitreje odmika kakor od zahodnega brega, dalj časa v senci ležečega. (Glej sliko 6).

Najmočneje pa so vplivali doživljaji ob najnižjem delu ledeniškega jezika. Tam sva zlezla prav v dno korita. Utaborila sva se poleg velikega ledeniškega balvana, da bi našla za njim zavetje, če bi se nad nama kaj večjega utrgalo. Mogočni ledenik, ki leži tako samozavestno v naročju vrhov Mont Blanca, je tod v agoniji. Na strašno razpokanih ledenih stenah ni miru. Sončni žarki in topla atmosfera jih neposredno uničujejo. Z njih se rušijo zdaj večji zdaj manjši ledeni plazovi (sl. 7). Zdaj pa zdaj prižvižga od zgoraj velik balvan, ki v spremstvu manjših skal drvi z neznansko silo ob robu korita. Ob takih prizorih sva skrbno preračunala, koliko korakov bi bilo treba, da bi pravočasno stekla za najin granitni balvan, če bi se kaj hujšega primerilo.

Ledenik pa je bil tod že smrtno ranjen (Slika 8). V šumenje vode, ki je drla nekoliko sto metrov niže izpod ledenika, se je od časa do časa glasilo udiranje in podiranje ledenih mas v notranjosti. Iz globokih razpok se je včasih oglasilo nekaj kakor strašen vzdih umirajočega velikana. Ob vseh prizorih tajajočega se ledenika, podirajočih se ledenih sten in padajočih skal se je vsilila ta podoba umirajoče kreature.

Tik pred odhodom se nama je nudil še posebno nenavaden prizor. Ko sva stala zopet na robu korita, sva opazila ledeno steno med dvema razpokama,

Približni prerez čez
spodnje izpraznjeno
korito Bossonskega
ledenika tik pred
konce

Foto P. Kunaver

ki je postala od dopoldanskega in popoldanskega obsevanja od strani tanka kakor steklena šipa. Da se njen vrh ni bolj stajal, je bila vzrok tanka vrhnja groblja, ki je čuvala led pred tajanjem. Ob času najinega opazovanja je bila ledena stena ali ledena šipa, ki je bila morda kakih 15 m visoka in široka, v sredini že tako pretajana, da je zijala v njej kakih 7 m velika zev, kakor da bi pravo stekleno šipo prebil orjaški kamen! Zraven sta bili še dve drugi pretajani razpoki. V daljnogledu je bil ta ledeni prizor nekaj posebnega. Pozno popoldansko sonce je sijalo skozi velikansko luknjo in voda je kapljala od vseh kosov. Ravno sem hotel reči:

»Ta čudoviti krhki pojav pa ne bo dolgo trajal!« ko je iznova zagrmelo in ledena šipa se je sesula v tisoče ledenih koscev.

Pomaknila sva se nekoliko niže, h koncu ledenika. Orjak, ki ga hrani 25 kvadratnih kilometrov mogočna krnica z ledom, umira tod od pomanjkanja ledenega dotoka in se umika. Njegov konec (slika 9) leži kakor umirajoča zver v dnu malone izpraznjenega okoli sto metrov globokega ledeniškega korita. Z bregov zapuščene groblje se rušijo kameniti plazovi, ki so mestoma tako veliki, da se je z grobljo vred posedel v korito manjši del gozda. Del ledu je tako na debelo pokrit z grobljo, da ga ta varuje pred soncem in ga konservira. Povsod vre voda izpod kamenja, in ker tu ni nobenih ledeniških vrat, se niže spodaj zbira v deroč, silno kalen ledeniški potok. Stoinstoletnega potovanja ledenih kristalov od vrha Mont Blanca do sem je končano in začenja se zopet hitrejši krogotok vode. Tod nekje bodo kdo ve kdaj prišle na dan tudi kosti gornikov, ki so nekdanje izginili tam v ledeni puščavi okoli vrha alpskega očaka. —

Pod jezikom je še visoko ob zahodni strani ledenika malone do višine 2200 m se razprostirajo gole groblje in grbine, ki jih je ledenik zapustil v naglem umiku v zadnjih sto letih. Umik se je tako hitro vršil, da mu počasnejše rastlinstvo ni moglo slediti za petami. Zato zija med rastlinsko odejo in ledenikom prava kamenita puščava. Pod jezikom je korito okoli pol kilometra daleč popolnoma prazno in meje med tremi elementi so silno ostre — ledenik, gola kamenita groblja, bujen smrekov gozd! Umik ledenika je izredno jasen, posebno če primerjaš sedanje in stare fotografije ledenika, posnete z Breventa. Prav površen račun kaže tudi tukaj, da je ledenik silno nazadoval in upadel in da se je samo v spodnjem delu zmanjšal za okoli 60 milijonov kubičnih

metrov — a raje več kakor manj. Kljub temu, da je v gornjem delu še vedno dovolj padavin v obliki snega, se je meja deževja in z njo ločnica večnega snega pomaknila višje, doba tajanja pa podaljšala, zato tako nazadovanje! —

Ko pa se dol grede začneš odmikati od nazadujočega, v sebe pogreznjenega ledenikovega jezika, ti zasižejo zopet njegovi višji predeli v vsej lepoti in mogočnosti. Vse lepši in lepši postajajo, čim bolj se bližaš hišam in hišicam vasi Bossons. Grozeče visi orjaška masa gora in ledu nad krajem in ljudje kar izginejo v primeri s to silno naravo. Kljub vsej nepopisni lepoti se ti zdi, da se ledeniki zlokobno bleščijo — nič ne veš, kaj skrivajo v svojem nedrju — saj je bližnji sosed Bossonnskega ledenika, Glacier de Bionnassay komaj pred dobrimi sedemdesetimi leti postal strašen morilec nič hudega slutečih dolinskih prebivalcev.

Skuta z južne strani

RADO KOČEVAR

Ko smo leta 1946 zgradili bivak pod Skuto, smo s tem odprli alpinističnemu svetu novo in zanimivo torišče, osrednjo rajdo Grintovcev. Ne smem sicer trditi, da so pred vojno tu stene samevale. Pristopi do sten Skute so bili nekako od rok in večina plezalne družbe je raje delovala na Kamniškem sedlu ali pa na Okrešlju.

Bivak pod Skuto ima to prednost, da leži tik pod samimi stenami Skute, razen tega pa tudi ni daleč do severnih sten Rink in Turske gore nad Okrešljem. Ker smo ga zgradili sami z lastnimi žulji, smo ga seveda tembolj vzljubili. Zlasti leta 1947 smo velik del svojega alpinističnega udejstvovanja prenesli semkaj.

Po znani epizodi na Kokrskem sedlu je v gorah skoraj mesec dni nepretrgoma snežilo. V takem se seveda nismo lotevali nikakršnih vzponov. Plaz v Planjavi me je temeljito izučil.

V enem letu plezalnega udejstvovanja sem se že veliko naučil, tako da sem se odslej odločil za samostojna dejanja. Hotel sem sam izvršiti ta ali oni vzpon. Zato pa je bila potrebna silna volja in te mi ni manjkalo.

Neko pomladno soboto sem se tako usedel na kolo in preko Mengša odbrzel goram naproti. Mrzla burja mi je pihala z nasprotni stari, lesketajoči vrhovi pa so bili vabljivejši.

Pot na bivak skozi Žmavčarje mi je bila že tako znana, da sem jo kar sam ponoči mahnil gori. Lunina svetloba je poskrbela, da ni bilo dolgočasno. Poletna melišča je pokrival led kakor nalašč za moje dereze.

Drugi dan je bilo nebo brez oblaka. Gore pa vkovane v led, kakor bi bile le iz njega. Spomnil sem se, da v takem še nihče ni pristopil na Skuto z Malih Podov. Odločitev je bila tu.

Skuta z Malih Podov ni zahtevna, poleti je speljana tu zavarovana pot. Pred letom dni, ko sva še spomladi lazila z Verovškom, sem vedel, da se lahko ubiješ tudi mimogrede. Pozimi zadostuje le napačna stopinja ali korak. V ledeni strmini 55 stopinj se je težko ustaviti.

Če zgrmi na tebe plaz, je še huje. V obeh primerih te vrže preko stene sto do dve sto metrov.